

Казезова М.К.

Alikhan Bokeikhan University

Қазақстан, Семей

(e-mail: marzhan.kazezova@bk.ru)

ШАҒЫН КӘСІПКЕРЛІКТІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУДЫҢ БАҒЫТТАРЫ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аннотация: Шағын кәсіпкерлік субъектілері болып жатқан барлық өзгерістер мен сілкіністерге жедел жауап береді, өйткені олар орта, тіпті одан да үлкен кәсіпкерлік субъектілерімен салыстырғанда әлдеқайда аз мүмкіндіктер мен ресурстарға ие. Сондықтан қолдау мен ынталандыру қажет. Өйткені, шағын бизнес экономика саласында тұрақтандырушы функцияны орындайды, бәсекелестік ортаны құруға және қолдауға мүмкіндік береді, оның барлық қатысушылары үшін кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға тең қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Дамыған мемлекеттердің экономикалық саясаты шағын кәсіпорындардың осы қабілеттерін дамытуға және оларға нарықта бәсекелестіктің толыққанды субъектілері ретінде әрекет етуге көмектесуге бағытталған.

Кілт сөздер: дағдарыс, мемлекет, қолдау шаралары, салықтық жеңілдіктер, пандемия, бизнес, салықтық реттеу.

Казезова М.К.

Alikhan Bokeikhan University

Қазақстан, Семей

(e-mail: marzhan.kazezova@bk.ru)

НАПРАВЛЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Аннотация: субъекты малого бизнеса быстро реагируют на все происходящие изменения и потрясения, поскольку у них гораздо меньше возможностей и ресурсов по сравнению со средними и даже более крупными субъектами предпринимательства. Поэтому необходима поддержка и мотивация. Ведь малый бизнес выполняет стабилизирующую функцию в сфере экономики, позволяет создавать и поддерживать конкурентную среду, обеспечивает равный доступ к осуществлению предпринимательской деятельности для всех ее участников. Экономическая политика развитых государств направлена на развитие этих способностей малых предприятий и оказание им помощи в функционировании на рынке как полноценных субъектов конкуренции.

Ключевые слова: кризис, государство, меры поддержки, налоговые льготы, пандемия, бизнес, налоговое регулирование.

Kazezova M.K.

Alikhan Bokeikhan University

Kazakhstan, Semey

(e-mail: marzhan.kazezova@bk.ru)

DIRECTIONS AND ISSUES OF STATE SUPPORT FOR SMALL BUSINESSES

Abstract: small business entities react quickly to all the changes and shocks that are taking place, since they have much fewer opportunities and resources compared to medium-sized and even larger business entities. Therefore, support and motivation are needed. After all, small business performs a stabilizing function in the economic sphere, allows you to create and maintain a competitive environment, and provides equal access to entrepreneurial activity for all its participants. The economic policy of developed countries is aimed at developing these abilities of small enterprises and assisting them in functioning in the market as full-fledged subjects of competition.

Keywords: crisis, government, support measures, tax benefits, pandemic, business, tax regulation.

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту экономиканы табысты реформалаудың шарттарының бірі болып табылады. Шағын және орта кәсіпкерлік секторын құру және дамыту халықты даярлауды және елдің бүкіл шаруашылығының нарықтық экономикаға көшуін қамтамасыз ететін қоғамды әлеуметтік қайта құрылымдаудың негізі болып табылады. Бұл жұмыс негізінен нарықтың қалыптасуы мен дамуының қозғаушы күші ретінде шағын және орта кәсіпкерліктің әлеуетіне байланысты.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында шағын және орта бизнес кәсіпорны саласында 1 млн. жуық адам жұмыспен қамтылған. Шағын және орта кәсіпкерлік кәсіпорындары ел бюджетінің 11% - құрайды, олардың ЖІӨ-дегі үлесі 17% - құрайды, оларға инвестицияланған қаражат көлемі тұрақты және ұлғаюда. ЖІӨ-дегі үлесі бойынша шағын және орта кәсіпкерлік мұнай секторынан кейін ІІ орын алады. Шағын және орта кәсіпкерлікті қалыптастырудың қол жеткізілген деңгейі әлі де оның қалыптасуы мен өсу проблемаларын зерттеуді талап етеді: даму перспективаларын бағалаудың, талдаудың, басқарудың және болжаудың тиімді және икемді әдістерін әзірлеу.

Қазақстанның үдемелі индустриялық-инновациялық дамуының 2010-2014 жылдарға арналған бағдарламасында шағын және орта кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік саясаты қаралады және мемлекет пен кәсіпкерлік қатынастарының жаңа идеологиясы құрылады, оның негізгі мақсаты елдің

бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады.

Бұл бағдарламада мемлекет озық технологияларды трансферттеуге, экспорттық бағдарлану перспективасымен қазіргі заманғы импортты алмастыратын өндірістерді құру үшін шетелдік инвесторларды тартуға бағытталған қазақстандық орта және шағын бизнестің бастамаларын қолдайтынын, сондай-ақ республикалық және өңірлік деңгейлерде тиімді ынтымақтастық институттарын қалыптастыру негізінде бизнеспен өзінің өзара іс-қимылын жүйелі түрде құратынын айтылады.

Мемлекет пен бизнес ресурстарының экономиканың басым секторларын дамытуға шоғырлануы мемлекет пен бизнестің шешімдерін келісудің, мониторингтің қазіргі заманғы ақпараттық жүйелерін және іске асырудың нақты құралдарын пайдаланудың интерактивті процесімен сүйемелденетін болады.

Қазақстан кәсіпкерлерінің 63%-і тұрғындар арасында кәсіпкерлер туралы қолайлы қоғамдық пікір қалыптастыру маңызды деп санайды.

Жалпы, мемлекеттік қолдаудың әртүрлі бағыттарының маңыздылығын кәсіпкерлік қызмет тәжірибесі 6 жылдан асатын кәсіпкерлер көбірек атап өтті. Қазақстан облыстары бөлінісінде мемлекеттік қолдаудың әртүрлі бағыттарының маңыздылығын қабылдауда статистикалық маңызды айырмашылықтар тіркелген жоқ.

Ақпаратты қорытындылай келе, шағын және орта бизнес үшін ең өзекті болып табылатын келесі негізгі проблемалар мен шектеулерді бөліп көрсетуге болады:

- 1) бақылаушы және салық органдарының тексерулері;
- 2) сатып алу қабілетінің төмендеуі және өткізу нарықтарын іздеудегі күрделілік;
- 3) жалдау ақысының жоғары мөлшері;
- 4) шағын және орта бизнес субъектілеріне салық салу жүйесінің кемшіліктері;
- 5) жоғары бәсекелестік;
- 6) бизнесті қаржыландыру мәселесі;
- 7) кадрларды іздеу және таңдау мәселесі;
- 8) қажетті техника мен жабдықтың болмауы.

Шағын бизнес-бұл қиын және көптеген қауіптер мен қауіптермен байланысты бизнес. Экономикалық қызметтің осы түрінің "артықшылықтары" мен "кемшіліктерін" SWOT талдауы (SWOT) арқылы көрсетуге болады.

Қазақстанда шағын бизнестің дамуына кедергі келтіретін проблемалар кешенділігімен ерекшеленеді және қысқа мерзімде шешілмейді. Шағын бизнес секторын дамытудың қазіргі жағдайы оны мемлекеттік қолдау стратегиясын қайта қарау қажеттілігін талап етеді. Жаңа стратегия шағын бизнесті дамытудың салалық және өңірлік ерекшеліктерін ескере отырып құрылуы тиіс.

Бұл жағдайда осы Стратегияның негізгі компоненттерін ұсынуға болады:

- қолданыстағы нормативтік-құқықтық қамтамасыз етуді жетілдіру;
- шағын кәсіпорындардың ірі кәсіпорындармен өзара іс-қимыл жолдарын кеңейтуге жәрдемдесу;
- салық салу жүйесін жетілдіру;
- қаржы-несие тетіктерін жетілдіру;

- әкімшілік кедергілерді жою;
- шағын бизнес кәсіпорындарына қызмет көрсету және ақпарат беру жүйесін дамыту (Business Development Service);
- кәсіпкерлердің қоғамдық қозғалысын дамытуды қолдау.

Аталған компоненттерді кешенді іске асыру Орта мерзімді перспективада Қазақстанда шағын бизнес секторын дамыту үшін қолайлы жағдайлар қалыптастыруға мүмкіндік береді.

"Самұрық-Қазына" ұлттық әл-ауқат қоры "ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен орнықтылығын қамтамасыз ету жөніндегі кейбір шаралар туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің 2008 жылғы 13 қазандағы № 669 Жарлығына және "Қазақстан Республикасы Президентінің 2008 жылғы 13 қазандағы Жарлығын іске асыру жөніндегі шаралар туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 17 қазандағы № 962 қаулысына сәйкес құрылды "Қазына" орнықты даму қоры" акционерлік қоғамдары мен "Самұрық" мемлекеттік активтерді басқару жөніндегі Қазақстандық холдингті біріктіру жолымен. [4]

"Самұрық-Қазына" ұлттық әл-ауқат қоры ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын арттыру және әлемдік нарықтардағы өзгерістердің елдегі экономикалық өсуге ықтимал теріс әсер ету факторларының алдын алу үшін құрылған.

Қор қызметінің негізгі мақсаты ұлттық даму институттарының, ұлттық компаниялардың және басқа да заңды тұлғалардың ұзақ мерзімді құндылығын барынша арттыру және

әлемдік нарықтарда бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін оларға меншік құқығында тиесілі акциялар пакеттерін (қатысу үлестерін) басқару болып табылады.

Қор қызметінің негізгі бағыттары:

- ұлттық экономиканы жаңғыртуға және әртараптандыруға жәрдемдесу;
- ел экономикасын тұрақтандыруға жәрдемдесу;
- компаниялар қызметінің тиімділігін арттыру.

Қор экономиканың нақты секторына инвестициялар тарту, өңірлердегі жұмысты жандандыру, салааралық және өңіраралық байланыстарды нығайту және қолда бар артықшылықтар мен мүмкіндіктерді барынша пайдалану жөніндегі мәселелерді тез және жедел шеше отырып, Қазақстан Республикасының Үкіметіне барынша жәрдем көрсетуге арналған.

Ұлттық экономиканы тиімді әртараптандыру және жаңғырту белсенді инвестициялық қызметті жүзеге асыру арқылы жүзеге асырылады, әсіресе экономиканың басым секторларында, мысалы:

- мұнай-газ секторы;
- Электр энергетикасы;
- металлургия;
- химия, мұнай-химия;
- Инфрақұрылым.

Бұл бағдарламалар көп жағдайда ШОБ өнімінің жалпы көлеміндегі өңдеу өндірістері секторының үлесін арттыруға бағытталған. Кәсіпкерлер Қорға ұсынатын жобалар қатаң конкурстық іріктеуден өтеді. Мәселен, 2022 жылғы 1 наурыздағы жағдай бойынша тікелей қаржыландыру бағдарламасы шеңберінде қарауға ұсынылған 143

жобаның тек 10-ы ғана іріктеуден өтті.

Бағдарламаның мақсаты экономиканың шикізаттық емес секторларында өңірлік кәсіпкерліктің орнықты және теңгерімді өсуін қамтамасыз ету, сондай-ақ қолданыстағы жұмыс орындарын сақтау және жаңа тұрақты жұмыс орындарын құру болып табылады.

Бағдарлама шеңберіндегі қызмет 3 негізгі бағыт бойынша жүргізіледі:

- бизнес-бастамаларды қолдау (пайыздық мөлшерлемені субсидиялау және ШОБ үшін кредиттер бойынша мемлекеттік кепілдіктерді қамтамасыз ету);
- кәсіпкерлік секторды сауықтыру (Қордың кредит бойынша сыйақы мөлшерлемесінің бір бөлігін төлеуі);
- экспортқа бағдарланған өндірістерді қолдау (шикізаттық емес сектор экспорттаушылары үшін пайыздық мөлшерлемені субсидиялау). [5]

Дамыған елдердің шағын және орта бизнесті дамыту жөніндегі тәжірибесін пайдалана отырып, Үкімет қаржы секторын реформалау және шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымын кешенді дамыту: шағын бизнес орталықтарының, бизнес-инкубаторлардың, консалтингтік, лизингтік және басқа фирмалардың желісін кеңейту, шағын кәсіпорындарға қызмет көрсетуге мамандандырылған деректер банктерін құру бойынша терең саясат жүргізеді.

Қазіргі уақытта шағын кәсіпкерлік субъектілерін тіркеу тәртібі оңайлатылды-үлгілік жарғылар енгізілді, тіркеу алымының мөлшері 4 есеге азайтылды; шағын кәсіпкерлік субъектілері үшін өнімді сертификаттау рәсімі оңайлатылды; жылжымайтын мүлікті және жерге

құқықты тіркеу бойынша жеңілдіктер енгізілді; бақылаушы және инспекциялаушы мемлекеттік органдардың және олар жүзеге асыратын ақылы қызметтердің саны қысқартылды; субъектілерге беру бойынша тендерлер өткізіледі өндірістік қызметпен айналысатын шағын кәсіпкерлік, пайдаланылмайтын алаңдар мен жерлер, сондай-ақ аяқталмаған құрылыс объектілері; шағын кәсіпкерлік субъектілері үшін жеңілдетілген бухгалтерлік есеп жүйесі енгізілді. Осылайша, қазіргі уақытта кәсіпкерлікті қолдау саласында көптеген түрлі институттар бар, қолдаудың негізгі принциптері, нысандары мен тетіктері қалыптасқан.

Зерттеуді қорытындылай келе, шағын бизнес кәсіпорындарының саны айдан-айға өсіп келеді деп айтуға болады, ал өсу қарқынмен жүреді, ешқандай секірістер мен құлдыраулар болмайды, бұл жағдай елдегі кәсіпкерлікті тұрақты дамушы деп сипаттайды. Қазақстанда белгілі бір жетістіктермен қатар сапа саясатын жүзеге асыруда қызметті түбегейлі қайта құруды талап ететін күрделі проблемалар бар.

Қазіргі уақытта бұл саладағы істердің жай-күйі Қазақстанда Еуропа елдерінен шамамен 12-14 жылға артта қалғандығын айтуға мүмкіндік береді. Егер қазір осы бағытта мақсатты жұмыс басталмаса, көрсетілген алшақтық айтарлықтай артады деп елестету қиын емес.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ермагамбетов, Д. Н. Государственная поддержка малого и среднего предпринимательства в Республике Казахстан / Д. Н. Ермагамбетов. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 3 (241). — С. 166-170. — URL: <https://moluch.ru/archive/241/55790/>(дата обращения: 05.11.2024).
2. Налоговая политика Казахстана: основные направления и направления развития. <https://nalogikz.kz/docs/nalogovaya-politika-kazahstana-osnov.html>
3. Поддержка малого бизнеса во время пандемии COVID-19 <https://www.un.org/ru/observances/micro-small-medium-businesses-day>
4. Реформы в Казахстане Успехи, задачи и перспективы <https://www.oecd.org/eurasia/countries/Eurasia-Reforming-Kazakhstan-Progress-Challenges -Opport.pdf>
4. Налоговые стимулы, ограничение проверок и льготное кредитование: какие меры принимаются в РК для поддержки бизнеса в период ЧП. <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/nalogovye-stimuly-ogranichenie-proverok-i-lgotnoe -kreditovanie-kakie-mery-prinimayutsya-v-rk-dlya-podderzhki-biznesa-v-period-chp-1134527>
6. Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет (Налоговый кодекс) от 25 декабря 2017 года № 120-VI(с изменениями и дополнениями на 01.01.2020г.)

References

1. Ermagambetov, D. N. Gosudarstvennaja podderzhka malogo i srednego predprinimatel'stva v Respublike Kazakhstan / D. N. Ermagambetov. — Текст : neposredstvennyj // Molodoj uchenyj. — 2019. — № 3 (241). — S. 166-170. — URL: <https://moluch.ru/archive/241/55790/>(data obrashhenija: 05.11.2024).
2. Nalogovaja politika Kazahstana: osnovnye napravlenija i napravlenija razvitija. <https://nalogikz.kz/docs/nalogovaya-politika-kazahstana-osnov.html>
3. Podderzhka malogo biznesa vo vremja pandemii COVID-19 <https://www.un.org/ru/observances/micro-small-medium-businesses-day>
4. Reformy v Kazahstane Uspehi, zadachi i perspektivy <https://www.oecd.org/eurasia/countries/Eurasia-Reforming-Kazakhstan-Progress-Challenges -Opport.pdf>
4. Nalogovye stimuly, ogranichenie proverok i l'gotnoe kreditovanie: kakie mery prinimajutsja v RK dlja podderzhki biznesa v period ChP. <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/nalogovye-stimuly-ogranichenie-proverok-i-lgotnoe -kreditovanie-kakie-mery-prinimayutsya-v-rk-dlya-podderzhki-biznesa-v-period-chp-1134527>

"ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY" ХАБАРШЫСЫ, № 4 (63), 2024

6. Kodeks Respubliki Kazahstan «O nalogah i drugih objazatel'nyh platezhah v bjudzhet (Nalogo-vyj kodeks) ot 25 dekabrya 2017 goda № 120-VI(s izmenenijami i dopolnenijami na 01.01.2020g)

Автор туралы мәлімет/Сведение об авторе/Information about the author

Казезова Маржан Казезовна

Лауазымы: Экономика ғылымдары магистрі, Alikhan Bokeikhan University «Бизнес және басқару» кафедрасының аға оқытушысы.

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Абай көшесі 94

Ұялы тел: +7077539247

Казезова Маржан Казезовна

Должность: магистр экономических наук, старший преподаватель кафедры «Бизнес и управление» Alikhan Bokeikhan University.

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, город Семей, улица Абая 94

Тел: + 7077539247

Kazezova Marzhan Kazezovna

Position: Master of Economics, Senior Lecturer at the Department of Business and Management at Alikhan Bokeikhan University.

Postal address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, 94 Abaya Street

Phone: + 7077539247